

Uchwała z dnia 23 sierpnia 2001 r., III CZP 37/01

*Sędzia SN Maria Grzelka (przewodniczący), Sędzia SN Hubert Wrzeszcz,
Sędzia SN Tadeusz Żyznowski (sprawozdawca)*

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Piotra Ł., Izabelli Ł. i Henryka S. przeciwko Robertowi Z. i Zdzisławowi P. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 23 sierpnia 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 5 kwietnia 2001 r.:

„Czy w sprawach gospodarczych radca prawny reprezentujący osoby fizyczne obowiązany jest do złożenia przewidzianego w art. 89 § 3 k.p.c. oświadczenia o niepozostawaniu w stosunku pracy ?”.

podjął uchwałę:

W sprawie gospodarczej radca prawny reprezentujący przedsiębiorcę, będącego osobą fizyczną, nie składa oświadczenia przewidzianego w art. 89 § 3 k.p.c.

Uzasadnienie

W sprawie gospodarczej rozpoznawanej w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy pełnomocnik pozwanych – radca prawny – nie usunął braku formalnego pełnomocnictwa procesowego w postaci złożenia oświadczenia przewidzianego w art. 89 § 3 k.p.c.

Rozpoznając zażalenie kwestionujące istnienie po stronie pełnomocnika pozwanych tego obowiązku, Sąd Okręgowy przedstawił przytoczone na wstępie zagadnienie prawne, w uzasadnieniu którego wskazał wątpliwości nasuwające się przy interpretacji art. 89 § 3 k.p.c. w związku z art. 4 ust. 1 oraz art. 8 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. Nr 19, poz. 145 ze zm.), wywołujące poważne kontrowersje w orzecznictwie sądów powszechnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Źródłem umocowania do reprezentowania strony jest – przy pełnomocnictwie – wola strony, która udziela pełnomocnictwa procesowego. Instytucja pełnomocnictwa procesowego pozwala zatem – jak zgodnie podnosi się w literaturze przedmiotu – na rozszerzenie sfery działania strony w sądowym postępowaniu cywilnym. Do aktu umocowania pełnomocnika mają zastosowanie normy prawa procesowego, natomiast stosunek wewnętrzny między mocodawcą a pełnomocnikiem określają przepisy prawa materialnego. Jest to stosunek będący podstawą pełnomocnictwa. Pełnomocnik procesowy jest uprawniony do dokonania wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych z wyłączeniem tylko czynności wymagających osobistego udziału tejże strony (art. 91 k.p.c.). Podejmowane przez pełnomocnika czynności lub działania prawne (nie wszystkie bowiem działania związane z toczącym się procesem można określić mianem czynności procesowych) wywołują skutki w sferze prawnej mocodawcy, a nie pełnomocnika. Z istoty pełnomocnictwa wynika, że jego podstawą jest wzajemne zaufanie reprezentowanego i jego przedstawiciela, a realizacji tej zasady służy pozostawienie mocodawcy – w największym zakresie – prawa wyboru pełnomocnika procesowego.

Wskazując w art. 87 k.p.c. szeroki i zróżnicowany krąg osób, które mogą działać w charakterze pełnomocników, ustawodawca jednocześnie wprowadził liczne ograniczenia przedmiotowe i podmiotowe. Nie dotyczą one adwokatów. Udzielenie pełnomocnictwa procesowego adwokatowi nie jest niczym skrzępowane.

Stosunek omawianych przepisów kodeksu postępowania cywilnego regulujących kwestię pełnomocnictwa procesowego do innych ustaw był już przedmiotem wypowiedzi orzecznictwa i doktryny po wejściu w życie art. 24 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 41, poz. 324 ze zm.), który stanowił, że adwokaci i radcowie prawni mogą świadczyć pomoc prawną i obsługę prawną podmiotom gospodarczym w zakresie ich działalności gospodarczej. Pomoc prawną (obsługa) obejmowała także zastępstwo procesowe wykonywane przez adwokatów lub radców prawnych, którzy zostali włączeni do kręgu osób, mogących występować w charakterze pełnomocników procesowych. Ustawą z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o advokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 75, poz. 171) wprowadzony został do kodeksu postępowania cywilnego art. 89 § 3 i dokonane zmiany w obu ustawach korporacyjnych. W myśl art. 8 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca o radcach prawnych,

zawód radcy prawnego może być wykonywany w ramach stosunku pracy, na podstawie umowy cywilnoprawnej w formach (kancelarii lub spółki) tamże określonych, z zastrzeżeniem, że pomoc prawną osobom fizycznym radca prawny może świadczyć tylko w ramach wykonywania zawodu w kancelarii radcy prawnego lub w spółkach bez jednoczesnego pozostawania w stosunku pracy.

Z powyższego wynika, że w określonych i zróżnicowanych warunkach wykonywania zawodu radcy prawnego może ulegać pewnemu zatarciu odmiennosc wykonywania tego zawodu w porównaniu z wykonywaniem zawodu adwokata. To zróżnicowanie jest daleko idące, dotyczy bowiem – jak wynika z art. 4 ustawy o radcach prawnych – rodzaju spraw i zastępowanego podmiotu. Przepisy art. 89 § 3 k.p.c. oraz art. 8 ust. 2 ustawy o radcach prawnych dotyczą świadczenia pomocy prawnej tylko osobom fizycznym, uzasadnione są więc wysunięte wątpliwości, które ogniskują się wokół pytania, czy obowiązek złożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 89 § 3 k.p.c., odnosi się także do radcy prawnego reprezentującego przedsiębiorcę będącego osobą fizyczną.

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego regulujące instytucję pełnomocnictwa nie pozwalają – jak podkreślił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 10 stycznia 1997 r., III CZP 116/96 (OSNC 1997, nr 2, poz. 13) – wyjaśnić statusu prawnego wymienionych w nich zawodowych pełnomocników. W tym zakresie niezbędne jest odwołanie się do przepisów ustawy o radcach prawnych. Artykuł 4 ust. 1 tej ustawy stanowi, że wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej podmiotom gospodarczym, jednostkom organizacyjnym oraz osobom fizycznym z wyłączeniem spraw rodzinnych opiekuńczych i karnych. Termin "podmiot gospodarczy" wprowadzony został ustawą z dnia 28 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej. (...) Z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. – przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 121, poz. 770) pojęcie „podmiotu gospodarczego” zostało zastąpione pojęciem „przedsiębiorcy”.

Definicję przedsiębiorcy zawiera art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178), zgodnie z którym przedsiębiorcą – w rozumieniu ustawy – jest osoba fizyczna, osoba prawna oraz nie mająca osobowości prawnej spółka prawa handlowego, która zawodowo we własnym imieniu podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą, o której mowa w

ustawie. O pojęciu przedsiębiorcy w postępowaniu w sprawach gospodarczych stanowi art. 479² § 1 k.p.c. Wśród przedsiębiorców liczebnie dominującą pozycję zajmują osoby fizyczne i osoby prawne. Przepis art. 4 ust. 1 ustawy o radcach prawnych wyraźnie wyodrębnia przedsiębiorców (osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą) oraz pozostałe osoby fizyczne (nie będące przedsiębiorcami). Wyodrębnienie osób fizycznych nie prowadzących działalności gospodarczej zawiera także art. 13 powołanej ustawy z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o advokaturze i ustawy o radcach prawnych. Jest zatem zrozumiałe, że również art. 8 ust. 2 ustawy o radcach prawnych zakresem pojęcia osób fizycznych nie obejmuje osób fizycznych będących przedsiębiorcami w rozumieniu obowiązujących przepisów.

Na rzecz przedsiębiorców będących osobami fizycznymi radcowie prawni mogli świadczyć pomoc prawną przed nowelizacją dokonaną powołaną ustawą z dnia 22 maja 1997 r. na podstawie art. 24 ustawy o działalności gospodarczej.

Uregulowaniu zawartemu w ustawie ustrojowej odpowiada postanowienie art. 89 § 3 k.p.c., nakładające obowiązek złożenia oświadczenia tylko w wypadku udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu przez osobę fizyczną nie będącą przedsiębiorcą w rozumieniu powołanych powyżej przepisów. Ponadto można wskazać, że art. 87 § 2 k.p.c. dopuszcza zastępstwo procesowe przedsiębiorcy przez jego pracownika. Takie uregulowanie nie pozostaje w oderwaniu od treści ustawy ustrojowej, nie zawęża prawnie zapewnionego wyboru pełnomocnika procesowego i w warunkach utrzymującej się odrębności zawodów świadczących pomoc prawną uwzględnia także potrzebę zabezpieczenia interesów stron.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 390 k.p.c., rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.